

INŽENIERA JĀŅA JAGARA (1894–1970) PROFESIONĀLĀ UN SABIEDRISKĀ DARBĪBA

INDULIS ZVIRGZDIŅŠ*

Latvijas Zinātņu vēstures asociācija

Kopsavilkums. Pētījums atklāj inženiera Jāņa Jagara (1894–1970) dzimtas un viņa darbības daudzpusību 20. gadsimtā. Viņš studējis Rīgas Politehniskajā institūtā (RPI), Pirmā pasaules kara laikā uzturējies Krievijā. Pēc atgriešanās Latvijā 1919. gada sākumā absolvējis Baltijas Tehnisko augstskolu (BTA), kas bija nodibināta uz RPI bāzes. J. Jagars darbojās Latvijas Sociāldemokrātiskajā strādnieku partijā (LSDSP), ar tās atbalstu kļuva par Rīgas pilsētas Būvvaldes vadītāju, pēc Kārļa Ulmaņa (1877–1942) organizētā valsts apvērsuma tika apcietināts, pēc tam – atbrīvots un vadījis inženieru biroju, 1940. gada jūnijā iekļauts Augusta Kirhenšteina (1872–1963) vadītajā valdībā, ieņemot satiksmes ministra amatu. Otrā pasaules kara laikā evakuējies uz Padomju Krieviju. Pēc kara J. Jagars bija Latvijas Valsts universitātes (LVU) docents, strādāja dažādos celtniecības projektēšanas institūtos.

Atslēgas vārdi: Jānis Jagars, Rīgas Politehniskais institūts, Baltijas Tehniskā augstskola, Rīgas pilsētas Būvvalde, Latvijas Valsts universitāte

Ieskats Jagaru dzimtā

Veicot pētījumu, autors iepazinās ar inženiera J. Jagara ap 1968. gadu rakstīto autobiogrāfiju par laiku līdz 1940. gadam [1], viņa personas lietām darba vietās – LVU un Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas (ZA) Arhitektūras un celtniecības institūta arhīvos, Latvijas Arhitektūras muzejā un preses materiāliem Latvijas bibliotēkās, kuros rodama plaša un izsmeļoša informācija par J. Jagara dzīvi un darbību, kā arī Jagaru dzimtu.

Pētījuma mērķis: analizējot avotus un literatūru, izvērtēt J. Jagara profesionālo un sabiedrisko darbību, kā arī ģimenes nozīmi viņa dzīvē.

* Korespondējošais autors.

E-pasts: zviindulis6@inbox.lv

© 2021 Indulis Zvirgzdiņš. Izdevējs RTU Izdevniecība.

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar *Creative Commons* licenci CC BY 4.0.

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Jagaru (Ērgļu muižas revīzijās (1826–1858) ierakstīts uzvārds Gegors) dzimta saimniekoja ap 90 hektārus lielajos Ērgļu pagasta «Kalna Ramuļēnos» kā rentnieki, jo Ērgļu muižas īpašnieks Eduards Rūdolfs fon Tranzē-Rozeneks (*Eduard Friedrich Alwil Rembert Rudolf von Transehe-Roseneck*; 1858–1928) sētu pārdošanu zemniekiem sāka tikai neilgi pirms Pirmā pasaules kara.

1887. gada Jāņos Andrejs Andreja dēls Jagars (1858–1942) apprecējās ar Annu Kiesneri (?-?) no netālajām mājām «Krancī» [2]. Viņu ģimenē piedzima trīs bērni: Marija (1888–1980; precējusies Bērziņa), Andrejs (1892–1969) un Jānis (1894–1970). Triju bērnu tēvs A. Jagars mācījās Rīgā un pēc aprīņa skolas absolvēšanas domāja par studēšanu, taču viņam nācās atgriezties Ērgļos un no tēva Andreja Jagara (1812–1901) pārņemt saimniekošanu [1; 1. lpp.]. Viņš līdzdarbojās vietējā kultūras dzīvē, tika ievēlēts arī par pagasta tiesas priekšsēdētāju. Šos pienākumus pildot, radās nesaskaņas ar E. R. fon Tranzē-Rozeneku, tāpēc 1902. gadā ģimene no Ērgļiem pārcēlās uz Rīgu un apmetās Šmerļa apkārtnē. Daļēji aiziešanu no Ērgļiem sekmēja arī tas, ka Andrejs Jagars vēlējās saviem bērniem nodrošināt labākas izglītības iespējas. Kad māsa vecākajam brālim mācīja lasīt, arī Jānis jau piecu gadu vecumā apguva šo māku, septiņu gadu vecumā viņš sāka mācības Ērgļu luterāņu draudzes skolā, kuru apmeklēja arī brālis Andrejs. Rīgā abi Jagari iestājās Imperatora Pētera I reālskolā, Andreju uzņēma 1. klasē, Jāni – sagatavošanas klasē. Ēkā netālu no Otrā Rīgas pilsētas teātra viņš mācījās no 1903. līdz 1911. gadam, beidza tās pilnu kursu un vēl arī papildklasi [3]. Jau tolaik viņš piepelnījās, strādājot par privātskolotāju, paša mācības padevās veiksmīgi – viņš bija klases sekmīgākais skolnieks.

1. attēls. Jānis Jagars 1919. gadā.

Brālis pēc reālskolas beigšanas devās studēt uz Pēterburgas (tagad – Sanktpēterburga) Elektrotehnisko institūtu. Atmiņās par to teikts: «Mans brālis pabeidza vidusskolu gadu pirms manis un aizbrauca studēt uz Pēterburgu, kur, tam iestājoties Elektrotehniskajā institūtā, kurā viņš ļoti gribēja tikt, bija jāiztur smags konkurss – eksaminējās 10 reizes lielāks skaits, nekā bija vakances. Te nu man jāsaka, ka brālim mācības nedevās tik viegli kā man. Tas viņu spieda strādāt sistemātiskāk un koncentrēties uz šaurāku jautājumu apjomu. Un gala rezultātā viņš savu darbības nozari – elektrotehniku – pārziņa tik labi, ka man jāatzīstas, ka man tik dziļu un pamatīgu zināšanu nav nevienā nozarē» [1; 6. lp.].

Pirmā pasaules kara laikā, 1915. gada rudenī, Jāņa vecāki devās uz Petrogradu (Sanktpēterburgas nosaukums 1914–1924) pie vecākā dēla Andreja, tur dzīvoja arī meita Marija ar vīru. Pēc Otrā pasaules kara J. Jagara un viņa māšas Marijas ģimenes dzīvoja Latvijā, savukārt vecāki un brāļa Andreja ģimene devās trimdā un 1950. gadā ieceļoja ASV. Andrejs Jagars, vecākais, darba mūža pēdējos gados strādāja par galveno elektroinženieri Kapitoliņā Vašingtonā, ASV [4]. Tur dzīvoja arī viņa dēls Andrejs Jagars (1927–1984).

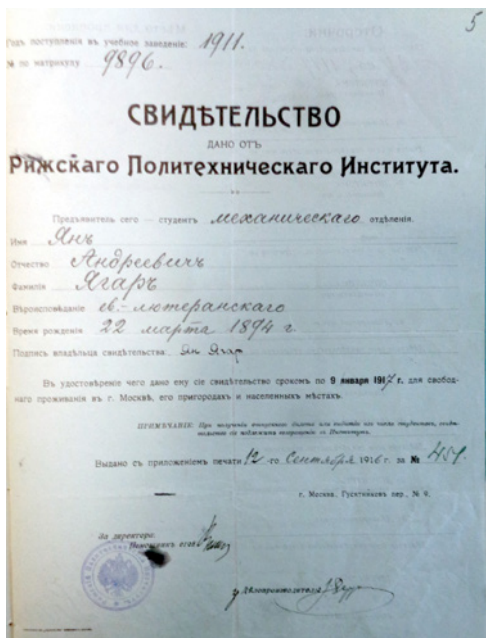
2. attēls. Jānis, Marta, Rūta un Jānis Jagari (ap 1940).

1925. gada novembrī Jānis Jagars salaulājās ar Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību fakultātes absolventi (1925) Martu Dēķenu (1894–1945), kuras tēvs skolotājs Kārlis Dēķens (1866–1942) bija Rīgas pilsētas domes priekšsēdētājs, arī Tautas Padomes loceklis, Satversmes sapulces un pirmo četru Saeimu deputāts no LSDSP. Martas māsa

Anna Dēķena (1892–1979) bija precējusies ar dzejnieku Valdi Grēviņu (1895–1968). Jagaru ģimenē bija dēls Jānis (1927–1980) un meita Rūta (1931–1996; ceļu inženiere). Jagari kopā ar mājalpotāju Annu Medni (?-?) dzīvoja Pulkveža Brieža ielā 7–2, no 1926. gada maija – piecu istabu dzīvoklī ar virtuvi un meitas istabiņu Krišjāņa Valdemāra ielā 67–19 [5]. K. Valdemāra ielas nams piederēja iedzīvotāju īrnieku sabiedrībai. Tuvākie kaimiņi 18. dzīvoklī bija ģenerāļa Andreja Auzāna (1871–1953) ģimene, savukārt 6. dzīvoklī 1926. gada rudenī apmetās politiķis un sabiedriskais darbinieks Klāvs Lorencs (1885–1971), ar kuru J. Jagaram bija dažāda veida sadarbība, pirmkārt, sociāldemokrātu partijā. J. Jagara ģimenei bija arī vasarnīca Ogrē, Kalna prospektā 10.

Jāņa Jagara studiju gadi

J. Jagars izlēma, ka, dodoties studēt uz Pēterburgu vai Maskavu, vecāki palīdzēt nevarētu, tāpēc 1911. gada 1. septembrī iestājās Rīgas Politehniskajā institūtā. Viņš izskatīja iespējas studēt Arhitektūras, Inženieru vai Mehānikas nodaļā, tomēr izvēlējās pēdējo, lai arī pats to vērtēja par mācību ziņā grūtāko. Studiju laikā J. Jagars iesaistījās arī sabiedriskajā dzīvē, darbojoties Mehānikas pulciņā un studentu biedrībā «Stars» [6]. Biedrība bija ar kreisu ievirzi, un tā daļēji bija korporāciju pretstats.

3. attēls. Apliecība par J. Jagara studijām RPI (1916).

Būdams students, J. Jagars turpināja strādāt par privātskolotāju, Pirmā Pasaules kara laikā iesaistījās arī citos algotos darbos – 1915. gada vasarā bija lokomotīves vadītāja palīgs Rīgas–Orlas dzelzceļa līnijā. Decembrī Jānis Jagars uz trim mēnešiem kļuva par rasētāju Jakova Aivaza (*Яков Мусеевич Айваз*; 1861–1930) mašīnbūves rūpnīcā Petrogradā. Rīgas Politehniskais institūts tolaik bija evakuācijā Maskavā. J. Jagars ar pārtraukumiem turpināja studijas. 1916. gada vasarā viņš strādāja Rostovā (tagad – Rostova pie Donas) – lauksaimniecības rīku rūpnīcas «Aksai» («*Акса́й*») konstruktoru birojā (šajā rūpnīcā ražoti arī vieni no pirmajiem automobiļiem Krievijā). 1917. gada oktobrī viņš brīvklausītāja statusā atsāka studijas institūtā Maskavā, savukārt 1918. gada aprīlī atkal kļuva par pilntiesīgu studentu [7]. Maskavā J. Jagars piedzīvoja Krievijas 1917. gada Februāra revolūciju un bija tā laika aktīvāko studentu vidū. Atmiņās šo periodu viņš aprakstījis šādi: «Pēc Februāra revolūcijas ļoti aktīvi Rīgas Politehniskā institūtā korporācijas, balstoties uz viņās valdošo stingro disciplīnu, bija mobilizējušas visus savus biedrus, lai studentu kopsapulcēs mēģinātu pakļaut savai vadībai plašās neorganizēto studentu masas, kuras tad izmantotu cīņai par revolūcijas ierobežošanu. Izrādījās tomēr, ka lielākā daļa neorganizēto studentu vairāk simpatizē «Stara» aicinājumiem – visiem cīnīties par revolūcijas iekarojumu aizstāvēšanu un viņu tālāku attīstību. (...) Pie šāda noskaņojuma tad arī studentu padomes vēlēšanās, kur balsošanai bija iesniegti divi saraksti – viens korporāciju sastādīts, un otrs «Stara» noteicošā iespaidā izveidotais (ar mani kā pirmo kandidātu), ar lielu balsu vairākumu uzvarēja mūsu saraksts» [1; 8. lp.]. J. Jagaru ievēlēja par RPI Studentu padomes priekšsēdētāju, viņš vadīja arī studentu sociālistu biroju. Piederību Latvijas sociāldemokrātiskajai strādnieku partijai gan viņš attiecina uz laiku gadu vēlāk. Atjaunotā Rīgas Politehniskā institūta vēstures pētnieki 20. gadsimta 60. gados atraduši kādu 1917. gada pavasara dokumentu, kurā J. Jagars pieminēts, taču nav viņu uzmeklējuši un izvaicājuši, lai arī zināja, ka pēc kara Jagars dzīvojis Rīgā [8].

Maskavā nākamais inženieris sāka vākt materiālus diplomdarbam, kura vadītājs bija Rīgas Politehnikuma absolvents (RP; 1893) adjunktprofessors Nikolajs Šīmanis (*Nikolai Schieman*; 1865–1944). Taču atkal pietrūka līdzekļu, un ar studiju un «Stara» līdzbiedra Edgara Krieva (1892–1978) palīdzību izdevās atrast darbu cementa rūpnīcas konstruktoru birojā ostas pilsētā Kundā Igaunijas ziemeļos. Viņu ievēlēja par rūpnīcas kalpotāju padomes locekli, pēc J. Jagara vārdiem, padome noslēgusi Igaunijā pirmo kalpotāju un administrācijas kolektīvo līgumu. Viņš darbojās arī Rakveres strādnieku un karavīru deputātu padomē. Kreisie uzskati bija iemesls apdraudējumiem pēc vācu okupācijas 1918. gada sākumā, tāpēc J. Jagars izmantoja iespēju jūnijā atgriezties

Rīgā, atjaunoja diplomdarba gatavošanu N. Šīmaņa vadībā, neizpalika arī sabiedriskā darbība.

1918. gada 24. novembrī [9] (citviet minēts 23. novembris [10]) Jānis Jagars vadīja BTA studentu sapulci V. Olava komercskolas telpās, Marijas ielā 26. Dažas dienas pēc Latvijas Republikas proklamēšanas studenti sagatavoja apsveikumu Tautas Padomei un Pagaidu valdībai. Tika norādīts, ka Krievijā pabijušie studenti piedzīvojuši to, kā viena partija ar durkļu spēku sagrābj varu. Pārrunāts jautājums par augstskolas mācību valodu. Bija nodibināta Latvijas valsts, tāpēc bija paredzama pāreja uz mācībām latviešu valodā un bija nepieciešams nostāties pret vācu valodu kā mācību valodu augstskolā, pieļaujama vēl bija krievu valoda. Sapulces vārdā tika sagatavota vēstule, ko ar Jāņa Jagara un vēl divu bijušo RPI studentu – Jāņa Asara (1895–1978) un Voldemāra Mežvēvera (1888–1984) – parakstu 25. novembrī iesniedza tautas apgaismošanas (izglītības) ministram Kārlim Kasparsonam (1865–1962). Vēstulē tika lūgts augstskolu pārņemt ministrijas pārziņā, sekmēt latviešu zinātnieku atgriešanos dzimtenē un mācībspēku gatavošanu no vietējo studentu vidus, vidusskolu absolventu uzņemšanu augstskolā bez šķēršļiem. Studentu korporāciju «Selonija» un «Tālavija» biedru aicinājumu iesaistīties studentiem Pagaidu valdības apsardzības dienestā J. Jagars neatbalstīja [11].

1919. gada sākumā J. Jagars un vēl četri studiju biedri aizstāvēja diplomdarbu BTA (izveidota uz RPI bāzes pēc RPI reevakuācijas no Krievijas). BTA darbojās no 1918. gada 1. oktobra līdz 1919. gada 3. janvārim. J. Jagars saņēma pagaidu apliecību par to, ka ir noklausījies RPI Mehānikas fakultātes pilnu kursu un ar pārbaudes komisijas lēmumu viņam piešķirta inženiera tehnologa kvalifikācija. Sešu mēnešu laikā šī apliecība bija jāapmaina pret augstskolas beigšanas diplomu [12; 5. l.p.]. Noprotams, ka šī apmaiņa nenotika. Kad 20. gadu vidū J. Jagars vēlējās reģistrēties Iekšlietu ministrijas Būvniecības pārvaldē būvtiesību iegūšanai, par viņa izglītību ar zināmu neizpratni teikuši: «Uz Latvijas teritorijas padomju laikā beidzis ārzemju augstskolu pēc Rīgas Politehniskā institūta programmas». Tad tika prasīta Latvijas Universitātes atsauksme un pēc tam sekoja Ministru kabineta 1925. gada 28. septembra sēdes lēmums piešķirt «inženiera-tehnologa aroda tiesības Baltijas tehnisko augstskolu beigušam Jānim Jagaram» [13]. Tolaik tāda prakse bija attiecībā uz citu valstu augstskolu beidzēju tiesību noteikšanu, piemēram, nākamajā Ministru kabineta sēdē 2. oktobrī J. Jagara partijas biedram Fricim Menderam (1885–1971), Bernes Universitātes Juridiskās fakultātes absolventam, piešķīra aroda tiesības, kādas paredzētas augstāko mācību iestāžu tiesību zinātņu kursu beidzējiem [14].

Latvijas Brīvības cīņās

Inženiera J. Jagara darbs iegūtajā profesijā ilga vien dažus mēnešus. Sākās Brīvības cīņas, un tajās 1919. gada rudenī iesaistījās arī inženieris J. Jagars. Oktobrī viņš kopā ar vairākiem citiem darba biedriem iestājās Studentu bataljonā, lai piedalītos Rīgas aizstāvēšanā bermontiešu uzbrukuma laikā. Viņu iedalīja rotā, ko komandēja jurists Jānis Ducens (1888–1925), sākumā vienība atradusies Šmita eļļas fabrikā Torņakalnā, tad, paredzot pretinieka strauju tuvošanos pēc frontes pārrāvuma, atkāpusies pāri tiltam uz Daugavas labo krastu un nocietinājusies starp dzelzceļa un Lībekas tiltu. Naktī J. Jagars sūtīts pāri upei izlūkos, pretinieku nav sastapis un laimīgi atgriezies, drīz pēc tam pacelta tilta vidus daļa. Ieradušās regulārās armijas daļas, studentu vienību novirzīja pildīt sardzes dienestu pie ēkām [1; 10.–11. lpp.]. Tur J. Jagaru satīcis zemkopības ministrs Augusts Kalniņš (1876–1940), ar kuru jau agrāk viņi bija tikušies biedrībā «Stars». Pēc viņa iniciatīvas uz pāris mēnešiem inženieri norīkoja par Latvijas Armijas aviācijas parka darbnīcu priekšnieku [15]. 11 gadus vēlāk, 1930. gada novembrī, Studentu bataljona brīvprātīgo un Rīgas pilsētas valdes locekli J. Jagaru apbalvoja ar IV šķiras Triju Zvaigžņu ordeni [16]. Šajā reizē ar V šķiras ordeni apbalvoja vēl 18 Studentu bataljona brīvprātīgos.

Jānis Jagars inženiera darba gaitās un politikā. 1919–1934

Tūlīt pēc augstskolas beigšanas Jāni Jagaru ar biedrības «Stars» līdzbiedra Ādolfā Kiršteina (1884–1926) ieteikumu pieņēma darbā Zemkopības komisariātā kā atbildīgo par kūdras lietām. Viņa tiešais priekšnieks bija RPI Ķīmijas nodaļas 1910. gada absolvents, Latvijas purvu zinātnes veidotājs Pēteris Nomals (1876–1949). Šajā pašā jomā – jau Latvijas Republikas Zemkopības ministrijā – inženieris turpināja strādāt no 1919. gada jūlija, kad Pagaidu valdība atgriezās Rīgā. Mainoties ministrijas struktūrvienībām, laika gaitā mainījās arī amata nosaukums [17]. Sākumā Meliorācijas pārvaldē bija Kūdras nodaļa, vēlāk to pārdēvēja par Purvu pētīšanas nodaļu Zemju departamentā, tad – Kūdras izmantošanas valdi, ko vadīja Jānis Jagars. Zemkopības ministrijā tajā laikā strādāja arī viņa brālis Andrejs Jagars, kurš līdz 1923. gada pavasarim bija Lauksaimniecības departamenta Tehniskās daļas vadītājs un pievērsās darbu mehanizācijai.

Īsu brīdi 1919. gada jūlija pirmajā pusē J. Jagars piedalījās arī Tautas Padomes sociāldemokrātu frakcijā, kamēr vēl ne visi frakcijas pastāvīgie locekļi bija paspējuši ierasties Rīgā. 13. jūlija pēcpusdienā Tautas

padome sanāca uz trešo sesiju. Tika spriests par jauna Ministru kabineta sastādīšanu, jo iepriekšējā valdība bija iesniegusi atkāpšanās rakstu. Zemnieku savienība par Ministru prezidentu izvirzīja K. Ulmani. Viņu šajā amatā ievēlēja, sociāldemokrātiem atturoties [18].

Inženieris J. Jagars darbā saskārās ar jomām, par kurām iepriekš nebija interesējies, tāpēc viņam bija nepieciešams daudz mācīties. Iepazīties ar kūdras ieguvī un izmantošanu viņam palīdzēja arī komandējumi Beļģijā, Dānijā, Holandē, Norvēģijā, Somijā un Zviedrijā. Toreiz kūdru lietoja galvenokārt kā kurināmo, tomēr Latvijā tā aizpildīja mazu daļu no kopējās bilances. Kūdras lomu mazināja arī lēto Silēzijas ogļu ieviešana. 1922. gada februārī tika nolemts sākt Kūdras izmantošanas valdes likvidēšanu, no 1. augusta to pievienoja Mežu departamenta Tehniskajai nodaļai, par kuras priekšnieku norīkoja vecāko inženieri J. Jagaru [19]. Nodaļai turpmāk bija plānota pārraugāmo jomu paplašināšana. 1922. gada decembrī inženieri kopā ar juristu Voldemāru Zāmelu (1872–1948) komandēja uz Norvēģiju – bija nepieciešams kārtot jautājumu saistībā ar Zemkopības ministrijas pirms pāris gadiem noslēgto līgumu par mežizstrādes tehnikas iepirkumu, no kura Latvija pēc tam atteicās iekārtu nepiemērotības dēļ. Kā kompensāciju par līguma laušanu ražotājfirma prasīja noteikta daudzuma Latvijas koksnes izmantošanas tiesības. Pret Mežu departamenta darbību gan gada beigās tika vērsta kritika, tā attiecās arī uz bijušo zemkopības ministru, RPI Ķīmijas nodaļas absolventu (1908) Augustu Kalniņu (1876–1940) un skāra Tehniskās nodaļas vadītāju J. Jagaru [20]. 1922. gadā inženierim J. Jagaram bijis arī piedāvājums vadīt Rīgas pilsētas valdes darba nodaļu, kas kārtoja bezdarbnieku reģistrāciju, organizēja tiem sabiedriskos darbus, pārraudzīja dzimtsarakstu nodaļu, kārtoja jauniesaucamo reģistru un līdzīgas lietas, taču viņš atteicās.

1921. gada augustā notika Latvijas inženieru un tehniķu (inženieri – ar augstāko izglītību, tehniķi – ar vidējo speciālo) konference, kurā nolēma veidot vienotu organizāciju, tā saukto Latvijas inženieru un tehniķu kongresa biroju. Līdz tam darbojās šaurākas specializācijas biedrības (arhitektūra, elektrība, ķīmija, mērniecība un kultūrtehnika), arī apvienības pēc nacionālā principa. J. Jagars piedalījās biroja Statūtu izstrādāšanā, darbojās biroja valdē, viņš arī vadīja Latvijas Inženieru savienību. 1924. gadā brāļi Jagari piedalījās Inženieru savienības rīkotajās ekskursijās uz Poliju un Somiju, iepazīnās ar dažiem rūpniecības uzņēmumiem. Viens no ierosinājumiem, ko izvirzīja birojs, bija par to, ka Krievijas un citu ārvalstu augstskolu beidzējiem jānosaka tādas pašas tiesības kā LU absolventiem [21]. Tas bija arī J. Jagara interesēs.

4. attēls. LSDSP Rīgas pilsētas komiteja (20. gadsimta 30. gadu sākums).
J. Jagars – galda galā.

1923. gada 23. februārī J. Jagars sāka darbu Rīgas pilsētas būvvaldes vadītāja amatā. Jaunajā darba piedāvājumā nozīme bija ne vien izglītībai un darba pieredzei, bet arī partijas piederībai. LSDSP deputāti Rīgas domē bija nozīmīgs spēks – apmēram trešdaļa, viņi dažādos laikos izvirzīja vairāku valdes nodaļu vadītājus. Pirms J. Jagara ik pa gadam jau bija mainījušies būvvaldes vadītāji. Tie bija RPI Inženieru nodaļas absolvents (1885) Pauls Rībenzāms (*Paul Riebensahm*; 1861–1947) un Arhitektūras nodaļas absolvents (1904) Pēteris Ladigins (*Петр Васильевич Ладыгин*; 1879–1942), Kazaņas Universitātes Matemātikas fakultātes absolvents Augusts Šteins (1881–1957) un RPI Mehānikas nodaļas absolvents (1901) Georgs Ulmans (1876–1947). J. Jagars amatā palika līdz 1934. gada maijam. Pilsētas valdi tolaik veidoja pilsētas mērs ar saviem biedriem (vietniekiem) un deviņu nodaļu (būvvalde – viena no tām) vadītāji. Būvvalde pārzināja pilsētas ēku (skolas, slimnīcas, tirgi, administrācijas un iestāžu ēkas, atsevišķi dzīvojamie nami u. c.) celtniecību, pārbūves un uzturēšanu, ielu, ceļu un tiltu apsaimniekošanu, ūdensvada un kanalizācijas ierīkošanu, pārraudzīja ugunsdzēsības dienestu [22]. Tajā izskatīja, vērtēja un apstiprināja visus ar celtniecību saistītos projektus pilsētā. Pilsētas objektu celtniecību pamatā veica privāti uzņēmumi, taču bija jāsagatavo un jāorganizē darbu un materiālu piegādes izsoles. Būvvaldes paziņojumi par izsolēm galvenokārt publicēti divos preses izdevumos – laikrakstā «Sociāldemokrāts» un «Latvijas Inženieru un Tehniķu Kongresa Biroja Žurnāls» – tā, visticamāk, bija Būvvaldes vadītāja izvēle, kam ļaut

nopelnīt par sludinājumiem. J. Jagars kandidēja arī pilsētas domes vēlēšanās 1925., 1928. un 1931. gadā LSDSP sarakstā, parasti bija viens no visvairāk atbalstītajiem kandidātiem, skaitot svītrojumus un ierakstīšanu citos sarakstos. (Autora piezīme. Starpkaru laikā vēlēšanas bija ar tā sauktajiem grozāmajiem sarakstiem. Balsotājs izvēlējās vienu, sev tuvāko nodrukāto sarakstu, kurā kandidātu skaits bija ne lielāks par attiecīgo deputātu sarakstu (varēja būt arī nepilns saraksts.) Varēja sarakstu mest urnā arī neizmainītu, bet varēja arī kādu/kādas no saraksta izsvītrot un vietā pierakstīt kandidātu/kandidātus no cita saraksta. Izsvītrotais attiecīgi saņēma balsi mazāk, savukārt pierakstītais – balsi vairāk. Sarakstā nedrīkstēja palikt vairāk uzvārdu nekā deputātu skaits.) Pēc vēlēšanām gan inženieris no deputāta mandāta atteicās un turpināja darbu valdē. 1931. gada 23. aprīlī viņš kļuva arī par pilsētas galvas, RPI Lauksaimniecības nodaļas absolventa (1903) Hugo Celmiņa (1877–1941), vienu no diviem vietniekiem.

5. attēls. J. Jagars (ap 1934).

Rīgas domes telpās 1923. gada jūlijā kongresā pirmo reizi pulcējās Latvijas pilsētu pārstāvji, 1926. gada oktobrī tika nodibināta Latvijas Pilsētu un miestu savienība, par tās valdes priekšsēdētāju ievēlēja J. Jagaru. Kā savienības pārstāvis viņš ieņēma amatu arī Latvijas Hipotēku bankas padomē, līdzdarbojās Valsts saimnieciskajā padomē. Latvijas pārstāvji piedalījās Baltijas valstu pilsētu savienībā, uz tās sanāksmēm Igaunijā un Lietuvā vairākkārt brauca arī Jānis Jagars. Braucienos uz dažādiem pasākumiem ārzemēs viņš devās ne tikai kā Rīgas, bet arī kā visas Latvijas pārstāvis.

1. tabula

Jāņa Jagara darba braucieni uz ārzemēm (pēc preses ziņām)

Gads, mēnesis	Vieta	Mērķis
1923, decembris	Somija	Latvijas Inženieru savienības brauciens
1924, jūnijs	Anglija, Londona	Dalība spēka izmantošanas konferencē
1924, septembris	Polija	Latvijas Inženieru savienības brauciens
1924, decembris	Lietuva, Kauņa	Rīgas pilsētas delegācija
1925, jūlijs	Vācija, Berlīne	Būvvaldes vadītāja brauciens
1926, septembris	Austrija, Vīne	Pilsētu izbūves un dzīvokļu kongress
1927, februāris	Igaunija, Tallina	Pilsētas delegācija
1927, maijs	Šveice, Ženēva	Vispasaules saimnieciskā konference
1927, maijs	PSRS, Maskava	Tirdzniecības līguma gatavošana ar PSRS
1927, jūlijs	Spānija, Seviļa	Starptautiskais Pilsētu savienības kongress
1928, novembris	Lietuva, Kauņa	Baltijas Valstu pilsētu savienības sēde
1929, aprīlis	Spānija, Seviļa, Barselona	Starptautiskais Pilsētu savienības kongress
1932, jūlijs	Čehija, Prāga	Pilsētas atbildes vizīte, pa ceļam – Lietuva, Polija, Vācija
1932, augusts	Somija, Hanko	Somijas pilsētu pārstāvju kongress
1932, septembris	Igaunija, Tallina	Baltijas valstu ceļa darbinieku kongress
1932, decembris	Igaunija, Tallina, Narva	Baltijas valstu pilsētu savienības sēde
1934, marts/aprīlis	Francija, Nansī	Ūdensvada cauruļu iepirkums

Pārlūkojot Latvijas presi, jāsecina, ka tajā visvairāk apsprieda 1932. gada vasaras rīdziņu atbildes braucienu uz Čehoslovākiju (Prāgas vadība Rīgā viesojās 1930. gadā). Turp ar domes auto devās Rīgas pilsētas mērs H. Celmiņš ar savu vietnieku J. Jagaru, pa ceļam skatoties arī atsevišķas vietas Lietuvā, Polijā un Vācijā. Bija paredzēts, ka līdzīgs brauks arī otrs H. Celmiņa vietnieks – jurists Valters Sadovskis (1882–1956), taču viņš saslima. Tika apšaubīta ap 10 dienu ilgā brauciena lietderība laikā, kad pilsētas budžetā radušies iztrūkumi. Pēdējais J. Jagara komandējums bija pusotru mēnesi pirms viņa atcelšanas no darba būvvaldē. Toreiz pilsētas valdes darbinieki J. Jagars, G. Ulmans un Mārtiņš Karlsons (1875–1960) devās uz

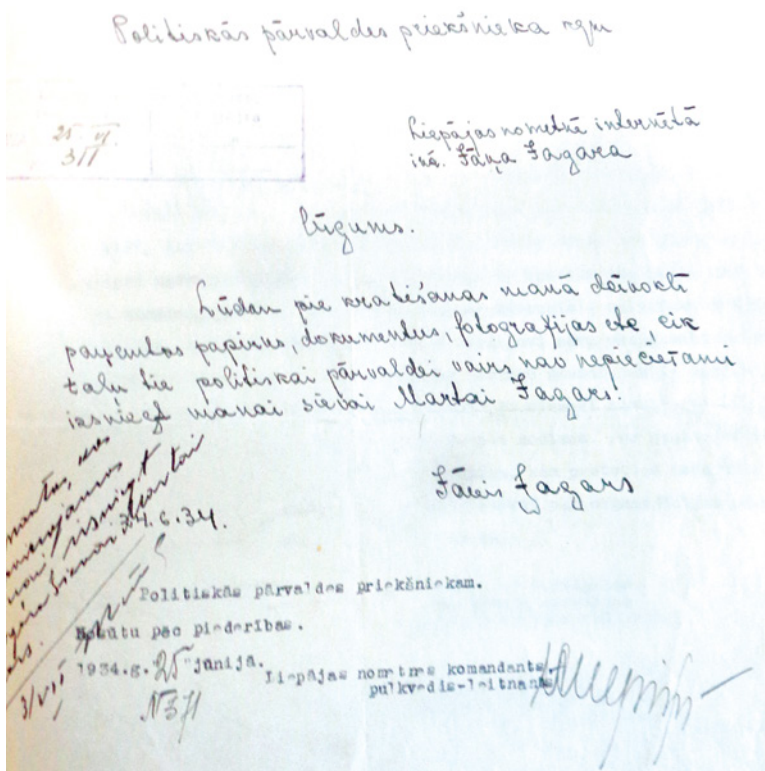
Franciju, lai kārtotu ūdensvada cauruļu pirkšanu. Tās bija paredzētas jaunajam ūdensvadam no urbuma Zaķumuižas rajonā. Inženieris J. Jagars piedalījās Latvijas būvnoteikumu izstrādāšanā (tie gan netika pieņemti), pilsētbūvniecības projektu apspriešanā, līdzdarbojās Latvijas enerģētikas attīstības plānošanā.

Jāatgādina divi būvvaldes darba virzieni J. Jagara laikā, ko viņš pats atzina par nozīmīgiem. 20. gadu otrajā pusē notika pilsētas īres namu celtniecība [23]. Ierosmi tam deva arī Starptautiskā celtniecības izstāde un pilsētu izbūves kongress Vīnē, kurā Rīgu pārstāvēja inženieris J. Jagars un bibliogrāfs, skolotājs, Rīgas pilsētas domnieks Teodors Līventāls (1882–1956). Rīgā izveidoja Dzīvokļu krīzes apkarošanas komisiju [24]. Vispirms uzbūvēja divstāvu rindu ēkas Ropažu un Liepājas ielā. Sekoja piecstāvu 117 dzīvokļu nams Ausekļa ielā (arhitekts Pāvils Dreijmanis; 1895–1953), četrstāvu nams ar 118 dzīvokļiem Jāņa Asara ielā (arhitekts Osvalds Tīlmanis; 1900–1980). Divas četrstāvu mājas uzceltas Samarina (tagad – Lomonosova) ielā (arhitekti Ernests Štālbergs (1883–1958), Heincs Pīrangs (*Heinz Pirang*; 1876–1936)). Kopumā no 1926. līdz 1930. gadam uzbūvēti 594 dzīvokļi, galvenokārt ar vienu vai divām istabām, nedaudzi arī plašāki, tomēr ar savam laikam atbilstošām labierīcībām [25]. Ekonomiskā krīze pārtrauca turpmāko pilsētas īres namu celšanu uz ilgāku laiku. Inženieris J. Jagars vadīja Tirgus būves komisiju, kas rūpējās par Centrāltirgus celtniecību [26]. Galīgo celtniecības projektu sagatavoja akciju sabiedrība «Būve». Tās dibinātāju vidū 1922. gada vasarā bija vairāki pazīstami politiķi un saimnieciskie darbinieki: Voldemārs Beķeris (1881–1941), Jānis Goldmanis (1875–1955), Francis Kempis (1876–1952), Jāzeps Trasuns (1898–1978), RPI bijušais students Ādolfs Bļodnieks (1889–1962), RP / RPI absolventi Pauls Ašmanis (1881–1952), Miķelis Bružis (1868–1941) un Markus Gailītis (1882–1942), arī brāļi Andrejs un Jānis Jagari [27]. Celtniecībā pēc pilsētas valdes tirdzniecības daļas vadītāja Klāva Lorenca (1885–1975) ierosinājuma izmantoja metāla konstrukcijas no Pirmā pasaules kara laika vācu dirižabļu angāriem Vaiņodē. Darbi sākās 1924. gada vasarā, ar pārtraukumiem tie ievilkās līdz 1930. gada rudenim, rezultātā Rīga ieguva savam laikam labākās tirgus ēkas Eiropā.

Inženieris J. Jagars bija LSDSP Rīgas pilsētas komitejas loceklis, ievēlēts arī par komitejas priekšsēdētāju. Viņš bieži uzstājās sociāldemokrātu pasākumos, īpaši jau 1. maija sapulcēs. 1934. gada 1. maija pasākumā Grīziņkalnā J. Jagars bija atbildīgā persona. Toreiz uzstājusies sociāldemokrātu aģitgrupa «Zilā blūze», kas uzvedumā «Ugunskrusta dancis» kariķējusi Vāciju un Ādolfu Hitleru (*Adolf Hitler*; 1889–1945). To skatījies arī kāds Vācijas sūtniecības darbinieks, kas prasījis nosodīt redzēto. Pēc nepilna gada atbildīgajam par sapulci J. Jagaram piesprieda divu nedēļu arestu, ko nācās pavadīt

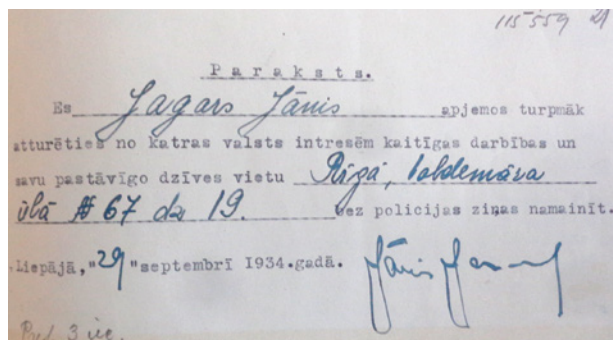
Termiņcietumā [28]. 1934. gada sākumā būvvaldes darbinieku vidū bija 60 LSDSP biedru, daudz to bija arī Rīgas ugunsdzēsēju vidū [29]. 1931. gada 12. aprīlī inženieri uz gadu ievēlēja arī LSDSP Centrālās komitejas sastāvā [30]. 1925. gada novembra sākumā atkāpās Hugo Celmiņa vadītais Ministru kabinets, līdz jauna apstiprināšanai pagāja vairāk nekā pusotrs mēnesis. 22. decembrī Saeimai tika piedāvāta Voldemāra Zāmuēla vadīta valdība, kurā būtu arī vairāki sociāldemokrāti, tai skaitā satiksmes ministra amats bija paredzēts Jānim Jagaram [31]. Tomēr par to nenobalvoja pietiekams deputātu skaits, nākamo apstiprināto valdību vadīja Kārlis Ulmanis, tā bija bez sociāldemokrātiem.

Laikā, kad J. Jagars strādāja Rīgas pilsētas būvvaldē, tika spriests par Brīvības pieminekļa celšanu. Sociāldemokrātu nostāja sākumā bija pret iecerēto pieminekļa veidošanu, viņi ieteica kādu praktiskāku objektu Latvijas valsts izveidošanas atgādinājumam, piemēram, muzeja vai bibliotēkas ēku, jaunu tiltu. Šo viedokli pauda arī J. Jagars, kas darbojās Brīvības pieminekļa komitejā [32]. 1930. gadā viņš atbalstīja pieminekļa celšanu tam paredzētajā vietā, bet tā, lai netiktu traucēta pilsētas satiksme.

6. attēls. J. Jagara lūgums par kratīšanā izņemto materiālu atdošanu sievai (25.06.1934).

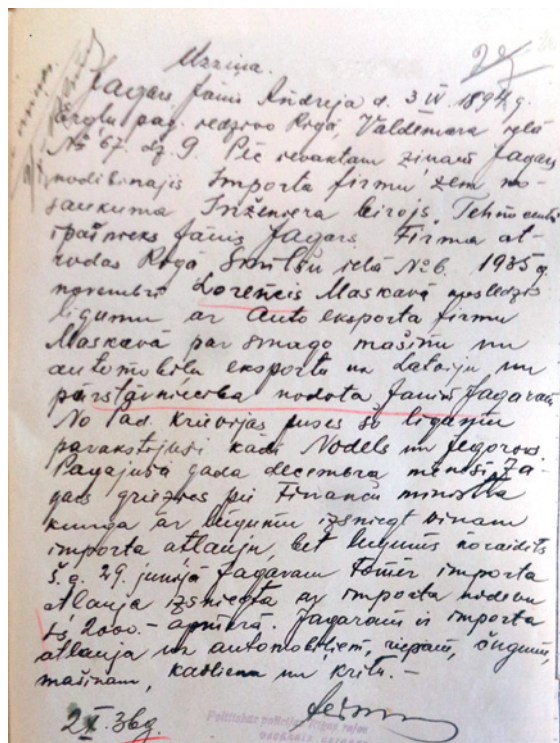
1934. gada 15. maija valsts apvērsums pārtrauca Saeimas un vēlēto pašvaldību darbību. Rīgas pilsētas valde nepilnā sastāvā (nepiedalījās pāris tobrīd arestētie locekļi – sociāldemokrāti) uz sēdi sanāca 18. maijā. Kad tika balsots par priekšlikumu pilsētas mēram H. Celmiņam valdes vārdā apsveikt jauno valdību un novēlēt tai daudz sekmes turpmākā darbā, sociāldemokrāti J. Jagars un Kārlis Tīfentāls (1891–1963) atturējās [33]. Apvērsuma naktī J. Jagars atradās vasarnīcā Ogrē, arī dažas nākamās nakts viņš nepavadīja mājās. 16. maijā Politiskās pārvaldes Rīgas rajona priekšnieks parakstīja lēmumu par kratīšanu J. Jagara dzīvoklī, jo viņš «sastāvējis un aktīvi darbojies vairākās valsts interesēm kaitīgās organizācijās» [34; 1. lp.]. Inženieri aizturēja, 23. maija nopratināšanā viņš sacīja, ka no 1919. gada bijis LSDSP biedrs, darbojies arī Latvijas Inženieru savienībā, pilsētu pašvaldību savienībā, arī Starptautiskajā dzīvokļu savienībā, taču tās visas bija legālas organizācijas. Par sociāldemokrātu apvērsuma gatavošanas nodomu iztaujātais neko nezina. 29. maijā nolēma J. Jagaru apcietināt un ievietot Politiskās pārvaldes aresta telpās, nākamajā dienā viņu iekļāva 150 personu grupā nosūtīšanai uz Liepājas koncentrācijas nometni. Tur viņš uzturējās vienā telpā ar sievieti K. Dēķenu un svaini V. Grēviņu. Pārējie internētie mitinājušies lielākās grupās, bet pret gados vecāko K. Dēķenu nometnes vadība izrādījusi zināmu labvēlību, nelielā telpā ļaujot izvēlēties istabas biedrus. Augustā Politpārvaldes ziņojumā raksturota daļa Liepājas koncentrācijas nometnē esošo sociāldemokrātu [34; 18. lp.]. Tos varot dalīt divās grupās – galēji kreisie, tā sauktie maskavieši, un mēreni valstiskie. Galēji kreisie (Fricis Menders, Ansis Buševics, Klāvs Lorencs u. c.) stāvēt par organizācijas darbības atjaunošanu un sadarbību ar komunistiem, mēreni valstiskie (Voldemārs Bastjānis, Roberts Dukurs, Roberts Bīlmanis, Jānis Jagars, Valdis Grēviņš, Rūdolfs Drillis u. c.) uzskatot, ka sociāldemokrātu partija zaudējusi pamatus. Septembrī J. Jagaru atbrīvoja no nometnes ar nosacījumu, ka viņš atturēsies no jebkādas valsts interesēm kaitīgas darbības [34; 21. lp.].

7. attēls. J. Jagara solījums atturēties no valsts interesēm kaitīgas darbības (29.09.1934).

Jānis Jagars inženiera darba gaitās un politikā. 1934–1940

Pēc atgriešanās no Liepājas koncentrācijas nometnes 1934. gada rudenī J. Jagaram iekārtoties darbā Rīgas pilsētas pārvaldē vai veikt kādreizējiem amatiem līdzīgus pienākumus iespēju nebija, iepriekš gan jau bija nopelnīta pensija – 418 latu mēnesī. J. Jagars kopā citiem sociāldemokrātiem – jau minēto Klāvu Lorencu, kā arī Jāni Arvidu Osīti (1910–1994) un kungu uzvārdā Bērzs – 1934. gadā [35] izveidoja inženieru biroju «Tehnocentrs», kas 1935. gada uz Jāņa Jagara vārda reģistrēts kā tirdzniecības firma [36]. Tas atradās Rīgā, Smilšu ielā 6, no 1936. gada 15. decembra – Lielajā Jaunavu ielā 3, no 1939. gada 14. augusta – Brīvības ielā 38.

8. attēls. Politpārvaldes sagatavotā
uzziņa par inženieru biroju «Tehnocentrs»
(02.10.1936).

Birojs piedāvāja tehnisko un būvprojektu izstrādāšanu, visa veida tehniskās konsultācijas, ēku būvju, centrālpkures, siltā ūdens, vēdināšanas, kanalizācijas, ūdensvadu, saldētavu un citu tehnisku ierīču iekārtošanu [37]. Viens no pasūtījumiem bija «centrālpkures, vēdinātavas un ūdensvada izbūvei pilsētas krājkases un lombarda jaunbūvējamās telpās» Liepājā, Baznīcas ielā 1936. gadā [38]. Šādu

pasūtījumu liepājnieki izvēlējās tāpēc, ka tā izmaksas bija viszemākās. Pirmajos gados inženieru biroja «Tehnocentrs» darbība bija visai aktīva. 1936. gada vasarā tas saņēma atļauju tirgoties arī ar automobiļiem, kas importēti no Padomju Krievijas [34; 29. lpp.]. Viens no tādiem automobiļiem bija ZIS-14, ražots Maskavas Staļina vārdā nosauktajā automobiļu rūpnīcā (*Завод имени Сталина; ЗИС*). Minētā rūpnīca ražoja gan vieglās, gan smagās automašīnas un, stāstot un reklamējot tās, J. Jagars atzina, ka tās ražotas pēc Amerikas modernāko auto uzņēmumu parauga [39]. Pie automobiļu ieviešanas un pārdošanas ierosināja ķerties K. Lorencs, kuram jau no divdesmitajiem gadiem bija saimnieciski kontakti ar padomju iestādēm kā Kooperatīvās tranzītbankas valdes priekšsēdētāja biedram un izpilddirektoram [40].

1937. gadā birojs tika iekļauts to uzņēmumu, kas nekārtīgi veic piegādes, sarakstā un tam tika liegts izpildīt valsts iestāžu pasūtījumus [41]. 1938. gada sākumā tika likvidēts biroja «starpniecības birojs», taču «Tehnocentrs» darbību turpināja un jāpieņem, ka tam veicās labi. Piemēram, 1939. gadā, atsaucoties uz Valsts un Ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa un kara ministra ģenerāļa Jāņa Baloža (1881–1965) aicinājumu ziedot pat labu Valsts aizsardzības fondam, birojs ziedoja 100 latu. 1938. gadā «Tehnocentrs» patentēja J. Jagara izgudroto automātisku ekonomējošu velkmes regulēšanas aparātu [42], kuram jau 1935. gada 21. septembrī Patentu valde bija izdevusi izgudrojuma aizsardzības apliecību [43].

Liegumu izpildīt valsts iestāžu pasūtījumus uzņēmums zaudēja 1940. gada 15. jūlijā, padomju varas laikā, kad biroja vadītājs J. Jagars bija iecelts par satiksmes ministru. Biroja dienas gan bija skaitītas, jo vēl pēc 10 dienām, 25. jūlijā, tas tika iekļauts nacionalizēto rūpniecības uzņēmumu sarakstā, un tā darbība tika apturēta.

Sabiedriskās aktivitātes pēc 1934. gada valsts apvērsuma J. Jagars samazināja. Viņš iestājās Latvijas – Igaunijas biedrībā. Tas saistāms ar kādreizējo darbu Kundā un arī Baltijas pilsētu savienības pasākumiem. Turpinājās darbs Inženieru biedrības vadībā, no tās J. Jagaru 1936. gadā izvirzīja arī Latvijas Tehnisko biedrību savienības valdē [44]. Vēlāk anketā inženieris norādīja, ka 1934.–1940. gadā bijis Latvijas Sociālistiskās strādnieku – zemnieku partijas biedrs, taču nebijis aktīvs [45]. Viens no šīs mazskaitlīgās partijas organizētājiem bija Klāvs Lorencs, J. Jagara kaimiņš un līdzbiedrs inženieru birojā. 1929. gadā izveidoja Kulturalās tuvināšanās biedrību ar SPRS (tā pirmskara neatkarīgajā Latvijā saīsināti apzīmēja Padomju Savienību) tautām, viens no iniciatoriem bija Valdis Grēviņš, iestājās arī Jānis Jagars, no 1937. gada viņš vadīja tās Revīzijas komisiju, noorganizēja arī pēdējo biedrības pilnsapulci 1940. gada 10. jūlijā [46; 103. lpp.]. Kā atbilstošās padomju organizācijas – Vissavienības biedrības kultūras

sakariem – pārstāvis Latvijā no 1937. gada bija PSRS pilnvarotās pārstāvniecības pirmais sekretārs Mihails Vetrovs (*Михаил Ветров*; 1909–1980), kurš lielā mērā piedalījās A. Kirhenšteina valdības locekļu izvēlē [46; 92. lpp.]. Ne velti no biedrības nāca vairāki Tautas valdības ministri.

Mainoties politiskajai situācijai, 1940. gada jūnijā publicēja jaunās valdības sastāvu, Jānis Jagars tajā ieņēma satiksmes ministra amatu [47]. 20. jūnija pievakarē jaunpasludinātie ministri tikās ar Valsts Prezidentu Kārli Ulmani, J. Jagars tur nebija klāt. Nākamajā dienā viņš gan piedalījās pirmajā Tautas valdības sēdē. 25 gadus vēlāk žurnālists – A. Kirhenšteina valdības sabiedrisko lietu ministrs Pēteris Blaus (1900–1971) – organizēja radioierakstu kopā ar J. Jagaru un A. Kirhenšteina valdības iekšlietu ministra biedru Vikentiju Latkovski (1899–1983) [48]. J. Jagars pieminēja savas agrākās nesaskaņas ar K. Ulmani. Satiksmes ministrijas pārraudzībā darbojās Latvijas dzelzceļš, Šoseju un zemesceļu dienests, kā arī pasts un telegrāfs. Visās šajās iestādēs pakāpeniski mainīja vadošos darbiniekus. Pēc tam, kad Latviju iekļāva Padomju Sociālistisko Republiku savienības (PSRS) sastāvā, atbilstoši pastāvošajai kārtībai Ministru kabineta vietā nāca Tautas komisāru padome. No 1940. gada augusta Jānis Jagars bija Latvijas PSR komunālās saimniecības tautas komisārs un šo amatu formāli saglabāja arī Otrā pasaules kara laikā.

Jānis Jagars inženiera darba gaitās un politikā. 1941–1950

1941. gada jūnija beigās J. Jagars ar ģimeni paspēja izbraukt uz Padomju Krieviju. Inženieris kļuva par Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālās komitejas un Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) Tautas komisāru padomes pilnvaroto latviešu bēgļu lietās Baškīrijā un Čkalovas apgabalā. 1944. gada pavasarī viņu iekļāva Rīgas pilsētas izpildkomitejas operatīvajā grupā kā atbildīgo par elektrifikāciju, gāzes saimniecību, ūdens apgādi un kanalizāciju. Rīgā J. Jagars atgriezās oktobra vidū, turpmāk dzīvoja K. Valdemāra ielā 67–16 (iepriekšējais dzīvoklis bijis aizņemts, daļu no mantām vācu okupācijas laikā bija saglabājis K. Lorencs). Nu inženieris strādāja LPSR Tautas komisāru padomes Arhitektūras lietu pārvaldes darba grupas projektu ekspertīzes grupā, pēc tam – līdz 1946. gada rudenim – vadīja apdzīvoto vietu plānošanas, dzīvojamu un sabiedrisko ēku projektēšanas nodaļu.

No 1944. gada 9. novembra Jānis Jagars bija LVU Inženierzinātņu fakultātes mācībspēks [12; 13. lp.]. Inženieri ar rektora pavēli pieņēma

darbā kā docentu ar zinātņu kandidāta grādu, lai arī viņš iesniedza tikai BTA beidzēja pagaidu apliecības norakstu. 1947. gada jūlijā Būvkonstrukciju katedras (vadītājs vēlākais RPI rektors (1961–1963) Aleksandrs Mālmeisters (1911–1996)) docenta nosaukumu J. Jagaram apstiprināja arī PSRS Augstākās izglītības ministrijas Atestācijas komisija [12; 6. lp.]. Raksturojumos minēts, ka mācībspēka pienākumus viņš veic sekmīgi, jo palīdz plašā iepriekšējā pieredze, bet universitātes sabiedriskajā dzīvē nepiedalās aizņemtības dēļ. 1950. gada 3. janvārī docentu atbrīvoja, norādot, ka viņš bez Augstākās izglītības ministrijas atļaujas strādājis vēl arī ārpus universitātes [12; 19. lp.]. Augstskolā iepriekš iesniegtajos dokumentos J. Jagars minēja darbu gan Arhitektūras lietu pārvaldē, gan Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) Zinātņu akadēmijā.

9. attēls. J. Jagars (stāv) darbā ar LVU Inženierzinātņu fakultātes studentiem (20. gadsimta 40. gadu otrā puse).

No 1946. gada aprīļa nākamos piecus gadus J. Jagars strādāja 1946. gada februārī dibinātajā LPSR Zinātņu akadēmijas Arhitektūras un celtniecības institūtā, bija direktora Ernesta Štālberga vietnieks zinātniskajā darbā. Arī šeit varēja izmantot būvvaldes laikā uzkrātās zināšanas. J. Jagars, piemēram, sagatavoja pārskatu par Latvijas pilsētu rekonstrukciju, par līdzīgiem jautājumiem viņš jau kopš 1920. gadiem rakstīja žurnālā «Pašvaldību Dzīve», jo kā Latvijas Pilsētu savienības valdes loceklis izbraukumos bija iepazinies ar dažādu pilsētu saimniecību. Inženieris vadīja darba grupu tēmai «Industriālās un paātrinātās celtniecības metožu ieviešana Latvijas PSR» [49]. Direktora vietnieka zinātniskajā darbā uzstāšanos Latvijas PSR arhitektu 2. kongresā pēc tam kritizēja par nepietiekamu principialitāti institūta veikuma vērtēšanā [50]. Vēl pēc septiņiem gadiem 4. kongresā J. Jagaru ievēlēja LPSR Arhitektu savienības valdē, pārvēlēja arī nākamajos trijos savienības kongresos. Pēc aiziešanas no Arhitektūras un celtniecības institūta J. Jagars strādāja Lauksaimniecības būvniecības projektēšanas institūtā, vēlāk – vadīja nodaļu Vissavienības Gaļas un piena rūpniecības projektēšanas institūta Baltijas filiālē, visbeidzot – pārgāja uz Latvijas pilsētu celtniecības projektēšanas institūtu.

Nobeigums

Veicot pētījumu, no dažādiem aspektiem izvērtēta inženiera J. Jagara dzīve un darbs, kas aizritēja dažādās politiskās iekārtās: vispirms cariskajā Krievijā, tad Latvijas Republikā un mūža nogalē – Padomju Latvijā. Līdzās politiskajai darbībai, būdams «mērenā virziena sociāldemokrāts un mierīga rakstura cilvēks» [51], viņš aktīvi iesaistījās inženiertehniskās domas attīstībā un nostiprināšanā Latvijā, iesaistījās izgudrotājdarbībā.

Kopš studiju gadiem RPI J. Jagars bija cieši saistīts ar citiem RPI studentiem un absolventiem. Arī viņa dzīvesbiedre Marta 1917. gadā vēlējās studēt šajā augstskolā, taču Pirmā pasaules kara apstākļos nevarēja no Rīgas izbraukt uz Maskavu, kur darbojās evakuētā augstskola [52]. Inženiere bija arī viņa meita, LVU absolvente Rūta. Brāļa meita arhitekte, rakstniece un trimdas sabiedriska darbiniece Laima Kalniņa (1922–2019) studijas sāka LU Arhitektūras fakultātē 1940. gadā un pēc Otrā pasaules kara dzīvoja ASV, pildīja Pasaules Brīvo latviešu apvienības ģenerālsekretāres pienākumus. Jāņa Jagara māsas Marijas mazdēls ir diplomāts Ints Siliņš, kurš pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas no 1992. līdz 1995. gadam bija pirmais ASV vēstnieks Latvijā.

Inženiera J. Jagara darbības laikā, 20. gadsimta 20. gados, tika veicināta arhitektūras attīstība – uzcelts Rīgas Centrāltirgus, kā arī vairākas blokmājas, kas kalpo arī 21. gadsimtā. Pēc Otrā pasaules kara viņš ar politiku vairs nenodarbojās [53]. Inženiera J. Jagara dzīve aprāvās 76 gadu vecumā 1970. gada 2. februārī. Viņš apbedīts līdzās sievai Rīgā, Raiņa kapos. Tur atdusas arī abi bērni.

ATSAUCES

- [1] Jāņa Jagara autobiogrāfija. Latvijas Arhitektūras muzejs, AM/J3-5, 1., 6., 8., 10., 11. lp.
- [2] Ērgļu draudzē laulāto saraksts Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LNA LVVA), 235. f., 7. apr., 211. l., 8. lp.
- [3] RPI studenta J. Jagara personāllieta. LNA LVVA, 7175. f., 1. apr., 1814. l., 9.–10. lp.
- [4] Miris inž. A. Jagars. *Laiks*, 1969. gada 3. septembris, Nr. 70, 5. lpp.
- [5] Mājas grāmata ēkai Rīgā, Valdemāra ielā 67. LNA LVVA 2942. f., 1. apr., 14400. l., 155. lp.
- [6] **Daija, G.** *Latvijas Universitātes studentu biedrības*. Rīga: Latvijas Universitāte, 1994, 39., 65. lpp
- [7] RPI studentu saraksti. LNA LVVA 7175. f., 1. apr., 1909. l., 212. lp.

- [8] **Prēdele, J.** RPI vēsturiskajā 1917. gadā. *Jaunais Inženieris*, 1967. gada 12 oktobris, Nr. 18, 2. lpp.
- [9] Vietējās ziņas. *Jaunākās Ziņas*, 1918. gada 26. novembris, Nr. 10, 5. lpp.
- [10] Vietējās ziņas. *Baltijas Vēstnesis*, 1918. gada 26. novembris, Nr.11, 2. lpp.
- [11] **Brunners, A.** Oldermaņa 18. novembra atmiņas. *Universitas*, 1968. gada 1. oktobris, Nr. 22, 6. lpp.
- [12] Jāņa Jagara personālieta. LU arhīvs, 2172. f., 7. apr., 1064. l., 6., 13., 19. lp.
- [13] Ministru kabineta sēde 28. septembrī. *Valdības Vēstnesis*, 1925. gada 29. septembris, Nr. 217, 2. lpp.
- [14] Ministru kabineta sēde 2. oktobrī. *Latvijas Kareivis*, 1925. gada 4. oktobrī, Nr. 224, 2. lpp.
- [15] **Brūvelis, E.** *Latvijas aviācijas vēsture*. Rīga: Jumava, 2003, 54. lpp.
- [16] Ar Triju zvaigžņu ordeni apbalvoto saraksts. *Valdības Vēstnesis*, 1930. gada 17. novembris, Nr. 261, 2. lpp.
- [17] **Grāvis, P.** Zemkopības ministrijas noorganizēšana. *Latvijas agrārā reforma*. Rīga: Zemkopības ministrijas izdevums, 1930, 238. lpp.
- [18] Latvija. Tautas padome. *Strādnieku Avīze*, 1919. gada 17. jūlijs, Nr. 63, 1.-2. lpp.
- [19] Iecelšanas. *Valdības Vēstnesis*, 1922. gada 2. augusts, Nr. 169, 1. lpp.
- [20] **Eihe, K.** Vai tehniskā departamenta dibināšana pie zemkopības ministrijas ir vajadzīga? *Brīvā Zeme*, 1922. gada 28. novembris, Nr. 268, 2. lpp.
- [21] Likums par tehniski-rodnieciskā grāda un tiesību piešķiršanu un lietošanu (Kongresu biroja priekšlikums). *Latvijas Inženieru un Tehniķu Kongresa Biroja Žurnāls*, 1924. gada janvāris, Nr. 3.-4, 118.-119. lpp.
- [22] **Kuzis, J.** Rīgas pilsētas pašvaldības juridiskā uzbūve. *Rīga kā Latvijas galvas pilsēta*. Rīga: Rīgas pilsētas valde, 1932, 214. lpp.
- [23] **Jagars, J.** Komunālo dzīvokļu celtniecība, *Rīga kā Latvijas galvas pilsēta*. Rīga: Rīgas pilsētas valde, 1932, 509.-522. lpp.
- [24] Vīnes starptautiskā pilsētu izbūves un dzīvokļu kongresa atskaņas. *Sociāldemokrāts*, 1926. gada 2. novembris, Nr. 247, 2.-3. lpp.
- [25] Blokmāju iemītnieki pateicas b. J. Jagaram un sociāldemokrātu frakcijai. *Sociāldemokrāts*, 1931. gada 20. februāris, Nr. 41, 5. lpp.
- [26] **Jagars, J.** Centrāltirgus būve. *Rīga kā Latvijas galvas pilsēta*. Rīga: Rīgas pilsētas valde, 1932, 387.-394. lpp.
- [27] Akciju sabiedrības «Būve» statūti. *Ekonomists*, 1923. gada 1. februāris, Nr. 3, 85. lpp.
- [28] Sodīts inž. Jagars. *Brīvā Zeme*, 1935. gada 27. marts Nr. 72, 4. lpp.
- [29] LSDSP biedru saraksts, kas glabājās pie J. Jagara. LNA LVVA 3235. f., 2. apr., 5442. l., 27. lp.
- [30] Mūsu partijas 16. kongresa otrā diena. *Sociāldemokrāts*, 1931. gada 14. aprīlis, Nr. 81, 2. lpp.
- [31] Saeima. *Valdības Vēstnesis*, 1925. gada 23. decembris, Nr. 288, 1. lpp.
- [32] Nedzīvais pieminekļis dzimst. *Sociāldemokrāts*, 1928. gada 13. janvāris, Nr. 10, 2. lpp.
- [33] Rīgas pilsētas valde apsveic valdību. *Centra Balss*, 1934. gada 19. maijs, Nr. 20, 4. lpp.

- [34] Lēmums par kratīšanu J. Jagara dzīvesvietā un dienesta atzīmes, J. Jagara paraksts par atturēšanos no kaitīgas darbības, uzziņa. LNA LVVA 3235. f., 2. apr., 5442. l., 1., 18., 21., 29. lp.
- [35] Inž. Jānis Jagars. *Dzelzceļu Vēstnesis*, 1940. gada 22. jūnijā, Nr. 23, 6. lpp.
- [36] Tiesu sludinājumi. *Valdības Vēstnesis*, 1935. gada 6. jūlijs, Nr. 149, 5. lpp.
- [37] Inženieru birojs «Tehnocentrs». *Rīts*, 1935. gada 6. novembris, Nr. 308, 4. lpp.
- [38] Pilsētas valdes lēmumi. *Kurzemes Vārds*, 1936. gada 5. jūnijā, Nr. 124, 3. lpp.
- [39] Kāds transporta auto visvairāk piemērots Latvijas ceļa apstākļiem un transporta vajadzībām? *Ilustrētā Tehnika. Motors un Sports*, 1937. gada janvāris, Nr. 1, 10.–11. lpp.
- [40] **Strenga, A.** *Latvijas un Padomju Krievijas miera līgums 1920. gada 11. augustā*. Rīga: Mansards, 2020, 350. lpp.
- [41] Valdības iestāžu paziņojumi. *Valdības Vēstnesis*, 1937. gada 11. jūnijs, Nr. 128, 3. lpp.
- [42] Patentu valde. *Valdības Vēstnesis*, 1938. gada 5. jūlijs, Nr. 147, 1. lpp.
- [43] Patentu valde. *Valdības Vēstnesis*, 1935. gada 2. decembris, Nr. 274, 3. lpp.
- [44] No biedrību dzīves. *Mērniecības un Kultūrtehnikas Vēstnesis*, 1936. gada janvāris-februāris, Nr. 1–2, 26.–28. lpp.
- [45] J. Jagara kadru anketa, Latvijas Nacionālais arhīva Latvijas Valsts arhīvs, 15500. f., 2. apr., 6797. l., 3. lpp.
- [46] **Daukšts, B.** Kulturālās tuvināšanās biedrība ar SPRS tautām (1929–1940). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 92., 103. lpp.
- [47] Paziņojums. *Valdības Vēstnesis*, 1940. gada 21. jūnijs, Nr. 138, 1. lpp.
- [48] Atmiņas par 1940. gada notikumiem (P. Blaus, J. Jagars, V. Latkovskis) [tiešsaiste]. [http://www.diva.lv/audio/atminas-par-1940-gada-notikumiem-p-blaus-j-jagars-v-latkovskis](http://www.diva.lv/audio/atminas-par-1940-gada-notikumiem-p-blaus-j-jagars-v-latkovskis/atminas-par-1940-gada-notikumiem-p-blaus-j-jagars-v-latkovskis) [skatīts: 31.12.2020].
- [49] Arhitektūras un celtniecības institūta darba plāns 1946.–1950. gadam. LNA LVVA, 2359. f., 1. apr., 2. l., 3. lp.
- [50] **Birzīte, L.** Latvijas padomju arhitektūras neatliekamie uzdevumi. *Cīņa*, 1948. gada 2. jūnijs, Nr. 129, 2. lpp.
- [51] **Bērziņš, A.** Pēdējais gads. *Lauku Avīze*, 1992. gada 16. oktobris, Nr. 42, 11. lpp.
- [52] **Zigmunde, A.** Sievietes Rīgas Politehniskajā institūtā 20. gadsimta sākumā. *Inženierzinātņu un augstskolu vēsture* 2017/1, 113. lpp.
- [53] Miris Jānis Jagars. *Brīvība*, 1970. gada 1. marts, Nr. 3, 5. lpp.

ILUSTRĀCIJU AVOTI

1. attēls. J. Jagara pase. LVVA 2996. f., 9. apr., 275. l.
2. attēls. Gundegas Saulītes privātarhīvs.
3. attēls. RPI studenta J. Jagara personālieta. LNA LVVA 7175. f., 1. apr., 1814. l., 5. lp.

2021/5

4. attēls. LSDSP biedru saraksts, kas glabājās pie J. Jagara. LNA LVVA 3235. f., 2. apr., 5442. l., 32. lp.
5. attēls. Latvijas arhitektūras muzejs, AM/J3-2.
6. attēls. LSDSP biedru saraksts, kas glabājās pie J. Jagara. LNA LVVA 3235. f., 2. apr., 5442. l., 16. lp.
7. attēls. LSDSP biedru saraksts, kas glabājās pie J. Jagara. LNA LVVA 3235. f., 2. apr., 5442. l., 21. lp.
8. attēls. LSDSP biedru saraksts, kas glabājās pie J. Jagara. LNA LVVA 3235. f., 2. apr., 5442. l., 27. lp.
9. attēls. Latvijas Ceļu muzeja krājums.

INDULIS ZVIRGZDIŅŠ, *Mg. hist.* (1996, University of Latvia), was a Senior Researcher at the *Madona* Museum of Local History and Art, member of the Latvian Association of History of Science. His main academic interests include the history of *Madona* and *Madona* District. He is the author of many publications.

Address: 12 *Skolas Street*, *Madona*, LV-4801, Latvia
E-mail: zviindulis6@inbox.lv

Indulis Zvirgzdiņš

Professional and Social Activities of Engineer *Jānis Jagars* (1894–1970)

The research reveals facts about the family of engineer *Jānis Jagars* (1894–1970) and the versatility of his work in the 20th century. He studied at Riga Polytechnic Institute (RPI) and stayed in Russia during World War I. After returning to Latvia in the beginning of 1919, he graduated from the Baltic Technical University (BTU; *Baltische Technische Hochschule*, also Baltic Higher Technical School), which was established on the basis of RPI. *J. Jagars* participated in the activities of the Latvian Social Democratic Workers' Party (LSDWP), which supported his becoming the Head of the Riga City Construction Board. After the coup organized by *Kārlis Ulmanis* (1877–1942) he was arrested, then – released, after which he headed an engineering office. In June 1940, he joined the government headed by *Augusts Kīrhenšteins* (1872–1963), where he held the position of Minister of Transport. He evacuated to the Soviet Russia during World War II. After the war, *J. Jagars* was an Assistant Professor at the State University of Latvia (SUL) and worked in various construction design institutes.

Keywords: *Jānis Jagars*, Riga Polytechnic Institute, Baltic Technical University, Riga City Construction Board, State University of Latvia.